

Van verdrag naar werkbare handleiding

Gedetailleerde uitvoering Nagoya Protocol uiterst moeilijk

Veredelen is het beste te omschrijven als een creatief proces, waarbij de juiste ouderlijnen samen met de kennis van de veredelaar leiden tot een verrassende plant of een nieuw dier. Het Nagoya Protocol omschrijft de controle op zorgvuldige omgang met het bronmateriaal, om daarmee ook te zorgen voor een eerlijke verdeling van uiteindelijke voordelen. Die twee uitgangspunten samenbrengen is een langdurig proces.

Het beeld van de ontdekkingsreiziger in kaki broek en tropenhelm, die de tropen afstroopt om zeldzame planten te verzamelen voor eigen gebruik, behoort voorgoed tot het verleden. Niet zelden profiteerden rijke landen vroeger – bewust of onbewust – van de natuurlijke bronnen van minder ontwikkelde landen. Het is alleszins redelijk dat er de laatste jaren internationale afspraken zijn gemaakt om de rijkdom van de aarde te beschermen en de opbrengsten eerlijker te verdelen. Afspraken hierover zijn vastgelegd in het Nagoya Protocol, dat de biodiversiteit beschermt.

Het uitgangspunt van dit internationale verdrag is helder. De uitwerking van de afspraken is daarentegen zeer gecompliceerd voor gebruikers van materiaal, zoals veredelaars. Anke van den Hurk, adjunct directeur van Plantum, de vereniging van bedrijven die actief zijn in uitgangsmateriaal, waakt al veertien jaar over dit dossier. Zij vindt het moeilijk om de gevolgen van dit verdrag voor haar leden en de hele tuinbouwsector in krachtige termen samen te vatten, ook al omdat er nog veel onduidelijk is.

Meer dan zestig landen

Het protocol, dat ontwikkeld is onder het Biodiversiteitsverdrag van 1992, is inmiddels door 61 landen en de Europese Gemeenschap ondertekend. Dit verdrag bracht een fundamentele verandering teweeg, door landen soevereine rechten te verlenen over genetische bronnen. Het maakte daarmee de uitwisseling van plantmateriaal tussen landen veel gecompliceerder.

Daarop sloot de Food and Agriculture Organisation (FAO) een verdrag dat toegang tot en het delen van opbrengsten juist vergemakkelijkt voor 64 gewassen, die belangrijk zijn voor de mondiale voedselzekerheid. Een aantal grote landbouwgewassen staat daar dus op, maar grote groentegewassen als tomaat en komkommer bijvoorbeeld niet. Het nieuwe protocol gaat over de controle op naleving van de regels en omvat in principe alle gewassen en onderschrijft de regels van het FAO-verdrag.

Anke van den Hurk:
**“Het principe van
het Nagoya protocol
klinkt heel logisch,
maar is dat ook zo?”**

Onder de landen die het protocol hebben ondertekend zijn verhoudingsgewijs veel landen die belang hebben bij een eerlijke en billijke verdeling. Mexico heeft zich bijvoorbeeld al aangesloten en Brazilië is in aantocht. De Europese Gemeenschap heeft het verdrag inmiddels geratificeerd. Grote landen als de Verenigde Staten, Rusland en China hebben echter nog geen handtekening gezet en het is de vraag of dit gaat gebeuren.

Welke bron

Lastig is het implementeren van de regels. Van den Hurk legt uit: “Het principe van het protocol klinkt heel logisch, maar is dat in de praktijk wel zo? Als een veredelingsbedrijf op zoek is naar de herkomst van een wilde grassoort, hoe is die exact vast te stellen? De verspreiding van een soort stopt niet bij de landsgrenzen, dus van wie is het? En van wie is het materiaal dat soms al heel lang in het bezit is van genenbanken en dat ooit rechtmatig is verkregen?” Veredelaars maken in hun programma’s vaak gebruik van moderne rassen, die vervolgens worden doorveredeld. Slechts in ongeveer vijf tot tien procent maken zij gebruik van wilde varianten van cultuurgewassen, om bijvoorbeeld resistenties in te kruisen. Bestaande rassen bevatten

zodoende stukjes genetisch materiaal van wilde planten, soms vanuit verschillende bronnen. Het is lastig om vast te stellen waar de toegevoegde waarde vandaan komt en vervolgens een eerlijke verdeling te maken.

Veredelingsvrijstelling

Veredelingsbedrijven staan voor nog een ander dilemma. Jaar en dag werken zij volgens de regels van het kwekersrecht, dat een vrijstelling voor veredeling kent. De nieuwe regels lijken tegenstrijdig. Plantum, dat de veredelingsvrijstelling omarmt, voerde daarom een sterke lobby om die ook in de Europese regelgeving rond het Nagoya Protocol te implementeren. Dat zou namelijk een enorme administratieve rompslomp voorkomen. Dat is helaas niet gelukt. Er ontstaat nu een verschil in regelgeving voor bronmateriaal dat voor of na invoering van het Nagoya Protocol (in oktober 2014) is verkregen. Ook dat maakt de uitvoering enorm ingewikkeld.

Praktische uitvoering

Als een veredelingsbedrijf gebruik wil maken van nieuw in te voeren genetische bronnen, dan moet het voortaan een aanvraag indienen bij het land waar bronmateriaal

“Veredelaars vrezen dat de uitvoering van het Nagoya Protocol het veredelingsproces sterk vertraagt, zeker als het land van oorsprong niet vlot meewerkt.”

vandaan komt. Die aanvraag moet via checkpoints in ieder land worden uitonderhandeld en worden gehonoreerd. In Nederland is dat het Centrum voor Genetische Bronnen (CGN), onderdeel van Wageningen UR. De NVWA houdt toezicht op het naleven van deze regels.

Deze procedure, ontwikkeld onder het Biodiversiteitsverdrag van 1992, werkt enorm vertragend. Zeker als het land van oorsprong niet vlot meewerkt. Van den Hurk: “We zijn bang dat het de creativiteit van veredelen remt en de biodiversiteit versmalt.”

Hoe moeilijk ook, een werkgroep waaraan ook Plantum deelneemt, probeert voortvarend een logisch en werkbaar Nederlands systeem te ontwikkelen. Dat begint met het aanleggen van een inzichtelijke administratie van alle veredelingsactiviteiten. Wanneer deze ‘guidance’ goed is uitgewerkt staat nog niet vast. Ook lopen er pilots waarin de bilaterale afspraken worden toegepast. Van den Hurk: “We zijn er nog niet uit en dat is best een zorgelijke gedachte.” ●

Afspraken biodiversiteit in beeld

1992

Wereldleiders, bijeen in Rio de Janeiro, sluiten het eerste Biodiversiteitsverdrag (CBD), gericht op het behoud van de ecologische basis van de aarde in combinatie met economische ontwikkelingen. Inmiddels zijn 190 partijen toegetreten. Genetische bronnen vallen nu onder de soevereine rechten van staten. De toegang is onderwerp van bilaterale onderhandelingen tussen gebruiker en oorsprongland.

2004

De FAO legt in de International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture (ITPGREFA) vast dat voor 64 gewassen geen bilaterale, maar één gestandaardiseerd multilateraal systeem kan worden gevolgd.

2010

In Nagoya stellen landen in een internationaal verdrag rechten en verplichtingen vast voor de controle op

het nakomen van afspraken over toegang en delen van voordelen.

2014

Het Nagoya Protocol wordt van kracht. Inmiddels ondertekenden 61 landen en de EU het verdrag.

2015

Op 12 september stemt het Europees Parlement over de implementatie van het Nagoya Protocol. Ondanks een sterke lobby doorkruist dit de verdelingsvrijstelling tot op zekere hoogte. Hierover is het laatste woord nog niet gesproken. Op 29 september nam de Eerste Kamer de nieuwe Wet implementatie Nagoya Protocol aan.

2016

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) gaat toezicht en inspecties uitvoeren op de naleving van het Nagoya Protocol na publicatie van de nieuwe wet in de Staatskrant. Het Centrum voor Genetische Bronnen (CGN) is aangewezen als nationaal informatiepunt.